

Uniwersytet Gdański
Szkoła Doktorska
przy Wydziale Prawa i Administracji
mgr Agnieszka Czyżewska-Skalska

**Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. „Proces poszlakowy w świetle zasady
trafnej reakcji karnej”**

Promotor: dr hab. Krzysztof Woźniewski, prof. UG

W praktyce o ciągłej aktualności problematyki związanej z poszlakami świadczą procesy poszlakowe, które zwłaszcza w sprawach ciężkich przestępstw stają się przedmiotem zainteresowania medialnego i społecznego. Proces poszlakowy jest zagadnieniem z jednej strony ciekawym, ale i niewątpliwie trudnym, który budzi wiele kontrowersji. Przyczyny tego stanu można upatrywać w używaniu wielu nazw, niemających konkretnie określonego zakresu znaczeniowego, jak w przypadku samego pojęcia „dowodu”. W doktrynie prawa karnego procesowego brakuje dotychczas również jednobrzmiącego i precyzyjnego stanowiska dotyczącego definiowania pojęcia „poszlaki” oraz „dowodu poszlakowego”. Pomimo ewolucji i powstania licznych dzieł odnoszących się do postępowania dowodowego w procesie karnym, porozumienie w sprawie terminologiczno-pojęciowej związanej z tymi terminami nie zostało osiągnięte.

O ile w polskiej literaturze prawa karnego procesowego problematyka dowodów bezpośrednich w postępowaniu karnym została bardzo gruntownie i obszernie opisana w literaturze przedmiotu, o tyle tematyka związana z dowodem poszlakowym i procesem poszlakowym nie doczekała się tożsamego opracowania w piśmiennictwie polskim, a zatem nie jest ona zbyt intensywnie eksploatowana.

W sprawach poszlakowych aktualny jest również problem właściwego zastosowania zasad procesowych, szczególnie zasady swobodnej oceny dowodów i zasady *in dubio pro reo*. W związku z bardziej złożonym, pośrednim charakterem dowodzenia opartego na poszlakach, wzbudzenie wątpliwości odnośnie wyłączności wersji oskarżenia występuje w sprawach poszlakowych częściej niż w sprawach opartych na materiale dowodowym dotyczącym bezpośrednio faktu głównego.

Głównym celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest zatem zbadanie, czy proces karny oparty na podstawie materiału dowodowego, w którego skład wchodzi przede wszystkim tzw. dowody poszlakowe, spełnia lub może spełniać standard rzetelnego i sprawiedliwego procesu zarówno pod względem materialnym, jak i proceduralnym. Aspektem badań jest także odpowiedź na pytanie, czy dowód poszlakowy jest w stanie dostarczyć prawdziwych ustaleń faktycznych w taki sposób, aby móc zrealizować wszystkie cztery postulaty wynikające z zasady trafnej reakcji karnej, tj. 1) nikt niewinny nie powinien ponosić odpowiedzialności, 2) nikt winny nie powinien ponosić odpowiedzialności większej, niż na to zasłużył, 3) nikt winny nie powinien ująć odpowiedzialności oraz 4) nikt winny nie powinien ponieść odpowiedzialności mniejszej, niż na to zasłużył. Celem naukowym jest również wyjaśnienie czy na gruncie prawa polskiego dopuszczalne jest wartościowanie dowodów w zależności od tego, czy odnoszą się one do faktu głównego lub ubocznego, a w konsekwencji udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy zasadne jest wyróżnianie procesu poszlakowego jako szczególnego rodzaju procesu karnego oraz wyodrębnianie kategorii dowodów bezpośrednich i pośrednich (poszlakowych) w ogóle. Analiza teoretyczna została wzbogacona badaniami dokumentacyjnymi, polegającymi na analizie konkretnych akt spraw sądowych poprzez weryfikowanie czynności w nich przeprowadzonych, zwłaszcza w zakresie postępowania dowodowego i wydanego w sprawie rozstrzygnięcia.

Rozprawa doktorska została podzielona na siedem rozdziałów poprzedzonych wstępem. Każdy z rozdziałów rozpoczyna się uwagami wstępnymi oraz kończy podsumowaniem.

W rozdziale pierwszym analizie poddane zostały podstawowe zagadnienia związane z prawem dowodowym i postępowaniem dowodowym, w tym przede wszystkim z pojęciem dowodu i jego klasyfikacją. W dalszej kolejności rozważaniom poddana została definicja poszlaki formułowana w doktrynie procesu karnego i orzecznictwie, jej klasyfikacja oraz ocena. Pojęcie poszlaki zostało również scharakteryzowane w odniesieniu do poszczególnych czynności procesowych, zwłaszcza początkowych, przeprowadzanych na etapie postępowania przygotowawczego.

Rozdział drugi poświęcony został analizie pojęcia dowodu poszlakowego w ujęciu doktrynalnym, zarówno polskim, jak i zagranicznym oraz w judykaturze, a także rozbieżnościom w ujmowaniu pojęcia dowodu poszlakowego. Nadto przedstawiono rozważania dotyczące wartościowania dowodu poszlakowego i wzajemnej zależności w dowodzeniu opartym na poszlakach. Badaniu poddana została również konstrukcja dowodu poszlakowego, a także dokonano analizy kryteriów, które powinien spełniać dowód poszlakowy, aby móc na jego podstawie dokonać prawdziwych ustaleń faktycznych.

W ramach trzeciego rozdziału przedstawiono rys historyczny funkcjonowania poszlaki i dowodu poszlakowego w procesie rzymskim oraz w procesie karnym Europy kontynentalnej obejmującym prawo kanoniczne, średniowiecze włoskie czy epokę obowiązywania *Constitutio Criminalis Carolina*. Ponadto dokonano rozważań dotyczących charakterystyki poszlaki i dowodu poszlakowego w innych systemach karnoprosesowych, w tym w systemie angielskim oraz systemie niemieckim.

Czwarty rozdział dotyczy istoty procesu poszlakowego i jego swoistej charakterystyki. Rozważaniom poddano pojęcie procesu poszlakowego funkcjonujące w doktrynie i orzecznictwie. Ponadto została przeprowadzona analiza strony przedmiotowej i podmiotowej przestępstwa w sprawach poszlakowych, a także przedstawiona specyfika wnioskowań w procesie poszlakowym.

W piątym rozdziale przedstawiono proces poszlakowy w świetle realizacji wybranych zasad procesowych, a mianowicie zasady: trafnej reakcji karnej, sprawiedliwości materialnej i proceduralnej, prawa do obrony, domniemania niewinności, *in dubio pro reo*, prawdy, bezpośredniości, swobodnej oceny dowodów, ciężaru dowodowego, a w ostateczności zasady rzetelnego procesu.

W ramach szóstego rozdziału dokonano analizy szczególnej przeciwposzlaki jaką jest alibi. W tym przedmiocie rozważaniom poddane zostało pojęcie i istota alibi, jego rodzaje, sposoby budowy, wartość dowodowa, a także modele i zasady sprawdzenia alibi.

Siódmy rozdział poświęcony został w całości analizie badań empirycznych, w ramach których przedstawiono pięć spraw poszlakowych. Badania aktowe zostały przeprowadzone na próbie badawczej 240 akt spraw sądowych, które toczyły się przed Sądem Rejonowym w Tczewie, Sądem Okręgowym w Gdańsku, Sądem Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie oraz Sądem Okręgowym w Warszawie.

Rozprawa doktorska została zwieńczona wnioskami końcowymi, w których zebrane zostały najważniejsze konkluzje, stanowiące odniesienie do sformułowanych we wstępie tez badawczych.

Przeprowadzone na potrzeby dysertacji badania naukowe wobec skomplikowania i złożoności analizowanego zagadnienia opierały się przede wszystkim na wykorzystaniu metody dogmatycznoprawnej wzbogaconej elementami badań empirycznych. Wykorzystano również metodę historycznoprawną celem przedstawienia genezy oraz ewolucji pojęcia poszlaki i dowodu poszlakowego, a także metodę prawnoporównawczą dotyczącą analizy podobieństw i odmienności rozwiązań prawnych występujących w innych systemach karnoprosesowych, w tym w systemie angielskim oraz systemie niemieckim.